

RECENZJA

Social Interaction and the Development of Executive Function, Ch. Lewis, J.I.M. Carpendale (eds.). *New Direction for Child and Adolescent Development*, 2009, 123

MAGDALENA KOSNO

Instytut Psychologii
Uniwersytet Jagielloński
Kraków

Publikacja jest zbiorem artykułów, które poruszają temat związku społecznych interakcji oraz rozwoju funkcji zarządzających. W psychologii rozwojowej obszar badań dotyczący rozwoju wyższych funkcji poznawczych jest intensywnie eksplorowany. Liczne studia dotyczą korelatów neurologicznych funkcji zarządzających. Jednakże nowe badania w tym obszarze skupiają się na poszukiwaniu społecznych źródeł rozwoju wyższych funkcji poznawczych. Wyniki tych badań prezentowane są w omawianej pozycji. Książka pod redakcją Ch. Lewisa i J. Carpendale zawiera sześć rozdziałów. Każdy rozdział jest odrębnym artykułem. Autorzy poszczególnych rozdziałów są specjalistami zajmującymi się tematyką rozwoju funkcji zarządzających, teorii umysłu oraz rozumienia społecznego.

W rozdziale wstępnym redaktorzy odwołują się do koncepcji L.S. Wygotskiego oraz przywołują wyniki badań A. Łurii. Koncepcje te podkreślają znaczenie społecznych interakcji oraz języka dla rozwoju poznawczego dzieci. Stanowią teoretyczne podstawy poszukiwania związku pomiędzy interakcjami społecznymi a funkcjami zarządzającymi. Autorzy podkreślają za Wygotskim, że dla rozwoju dziecka istotne są kontakty z rodzicami, a także z rówieśnikami. Prezentowane w dalszych częściach książki badania dotyczą związku interakcji z rodzi-

cami lub rówieśnikami i funkcji zarządzających, a także porównań międzykulturowych dotyczących związku funkcji zarządzających i teorii umysłu.

Drugi i trzeci artykuł zawarty w książce dotyczy związku interakcji z rodzicami i rozwoju funkcji zarządzających u dzieci we wczesnym dzieciństwie. M.B. Bibok, J.I.M. Carpendale i U. Müller w artykule zatytułowanym *Rodzicielskie rusztowanie a rozwój funkcji zarządzających* rozważają, jak sposób mówienia, wypowiedzi rodziców w interakcji z dzieckiem wiążą się z rozwojem wczesnych cech funkcji zarządzających. Autorzy zaobserwowali dwa rodzaje sposobów mówienia rodziców: dyrektywny, w którym rodzice stosują wiele poleceń, nakazów, ukierunkowując uwagę dziecka, oraz elaboracyjny, w którym rodzice podążają za uwagą dziecka, zadają pytania, w których proszą dziecko o wyjaśnienie jego własnych aktywności, nie ukierunkowując ich (np. Co teraz robisz?). Autorzy badali dzieci w wieku 20–29 miesięcy, które miały układać z rodzicami puzzle. Podczas tej aktywności obserwowano zachowania rodziców i ich sposób mówienia do dziecka, a także oceniano zdolność zmiany, przełączania się uwagi dziecka, jako cechę wczesnego rozwoju funkcji zarządzających. Uzyskano silną korelację pomiędzy elaboracyjnym sposobem mówienia rodziców

a zdolnością przełączania uwagi. Wyniki badań są interpretowane w odniesieniu do koncepcji rodzicielskiego rusztowania.

Również kolejny artykuł, autorstwa C.H. Hughes i R.A. Ensor, *Jak rodzina może pomagać lub utrudniać w ujawnianiu się wczesnych funkcji zarządzających?* rozważa rolę związku rusztowania rodzicielskiego i rozwoju funkcji zarządzających. Autorki rozszerzają jednak własne badania o inne charakterystyki rodziny dziecka, które mogą być istotne dla związku interakcji z rodzicami i rozwoju wyższych funkcji poznawczych. W badaniach wzięto pod uwagę następujące charakterystyki rodziny: status socjoekonomiczny, wykształcenie matek, status zawodowy matek, średnią długość wypowiedzi rodzica w interakcji z dzieckiem oraz zdolność do planowania. Artykuł przedstawia doniesienia z badań longitudinalnych, w których wzięło udział 125 dzieci badanych w wieku 2, a następnie 4 lat. Uzyskano korelacje między funkcjami zarządzającymi w 4 roku życia a różnymi charakterystykami rodzinnymi. Pozytywną korelację uzyskano z wykształceniem i statusem zawodowym matek, średnią długością wypowiedzi w czasie interakcji, planowaniem oraz rusztowaniem; negatywną – z chaosem rodzinnym oraz niekonsekwencją rodzica (mierzone kwestionariuszem). Autorki starają się wyjaśnić związek społecznych interakcji i rozwoju funkcji zarządzających, weryfikując cztery modele ujmujące tę zależność. Rozważają modele: globalny pozytywny (pozytywny stosunek do dziecka, które przejawia negatywne emocje, wpływa na dziecięcą kontrolę emocjonalną związaną z funkcjami zarządzającymi), globalny negatywny (negatywne czynniki, takie jak dezorganizacja i nieprzewidywalność w życiu rodzinnym, wpływają niekorzystnie na rozwój zdolności planowania i wykonywania działań ukierunkowanych na cel), model naśladownictwa (dziecko uczy się przez obserwację działań rodziców, dzięki czemu następuje wzrost umiejętności planowania aktywności) oraz model rusztowania (podkreśla indywidualne różnice we wsparciu rodzicielskim oraz kierowaniu przez rodziców zachowaniami dziecka). W prezentowanych badaniach znaleziono wyniki potwierdzające wszystkie modele z wyjąt-

kiem pierwszego – globalnego pozytywnego. Autorki podkreślają, że różnorodne aspekty społecznych interakcji wzmacniają indywidualne różnice w rozwoju funkcji zarządzających u małych dzieci.

Czwarty rozdział, autorstwa S.H. Landry, K.E. Smith, P.R. Swank, *Nowe kierunki w ewaluacji rozwiązywania społecznych problemów w dzieciństwie: wczesne prekursorzy i związki ze społecznymi kompetencjami w adolescencji* dotyczy interakcji dziecka z rodzicami oraz rówieśnikami podczas rozwiązywania zadania problemowego. Autorzy przedstawiają wyniki badań longitudinalnych, w których badano dzieci w wieku 3, 6, 8 i 13 lat. Badano interakcje dziecka z rodzicami i zabawę w udawanie we wczesnym dzieciństwie, zdolności językowe w wieku 6 lat, funkcje zarządzające, umiejętność rozwiązywania społecznych problemów z rówieśnikami i rodzicami w późnym dzieciństwie i wczesnej adolescencji. Do badania rozwiązywania społecznych problemów przez dzieci w późnym dzieciństwie autorzy opracowali nowe, wrażliwe ekologicznie zadanie *Monopoly*, w którym dziecko najpierw uczy się reguł gry, a następnie uczy drugą osobę, która nie zna zasad, a chce zagrać w grę. Wyniki wskazują, że predyktorami wysokiego poziomu rozwiązania społecznego zadania *Monopoly* są umiejętności komunikacyjne dziecka w interakcjach z matką oraz poziom zabawy w udawanie mierzone we wczesnym dzieciństwie, a także zdolności językowe mierzone w 6 roku życia. Z zadaniem *Monopoly* korelują również takie zmienne, jak funkcje zarządzające, pamięć krótkotrwała, uwaga oraz rozumowanie werbalne. Wysoki poziom wykonania zadania *Monopoly* może stanowić predyktor umiejętności współpracy z rówieśnikami w trakcie rozwiązywania zadania problemowego oraz zaangażowania w rozwiązywanie konfliktów z matką w okresie wczesnej adolescencji.

W artykule *Kultura, funkcje zarządzające i rozumienie społeczne*, którego autorami jest grupa badaczy: Ch. Lewis, M. Koyasu, S. Oh, A. Ogawa, B. Short i Z. Huang, zaprezentowane zostały wyniki badań z czterech międzykulturowych studiów porównawczych. Autorzy poszukiwali różnic w związku funkcji zarzą-

dzających i teorii umysłu w kulturze zachodniej i orientalnej. W państwach kultury zachodniej liczne badania potwierdzają związek pomiędzy funkcjami zarządzającymi a rozumieniem fałszywych przekonań. Prezentowane kolejne badania ukazują różnice międzykulturowe w zdolnościach dzieci do samokontroli oraz rozumienia społecznego. Dzieci z takich państw, jak Chiny, Japonia czy Korea, osiągają wyższy poziom rozwoju funkcji zarządzających niż ich rówieśnicy z krajów kultury zachodniej, takich jak Stany Zjednoczone czy Wielka Brytania. Doniesienia z tych badań podkreślają znaczenie wpływów kulturowych na rozwój funkcji zarządzających.

Podsumowujący artykuł *Spoleczne źródła rozwoju funkcji zarządzających* jest autorstwa znanej badaczki rozwoju wyższych funkcji poznawczych S. Carlson. Prezentowane w książce doniesienia z badań zostają poszerzone o kontekst teoretyczny związany z koncepcją G.H. Mead. Autorka podkreśla, że dla zrozumienia i poznania tak złożonego konstruktu, jakim są funkcje zarządzające, konieczne jest prowadzenie badań na różnym poziomie analizy, ujmujących zarówno badania neuropsycholo-

giczne, jak i badania uwzględniające wpływ społecznych interakcji oraz uwarunkowań kulturowych.

Książka jest istotną pozycją rozszerzającą obszar badań nad rozwojem funkcji zarządzających. Po każdym artykule umieszczona jest szeroka bibliografia, zawierająca zarówno klasyczne pozycje, stanowiące podstawy teoretyczne prezentowanych badań, jak i liczne aktualne doniesienia z badań. Przedstawiane są również noty o poszczególnych autorach artykułów. W książce zawarty jest także indeks nazwisk. Publikacja ta powinna zainteresować psychologów zajmujących się rozwojem poznawczym i społecznym dziecka. W pracy tej znaleźć można interesujące wyniki badań, a także opis nowych narzędzi badawczych, np. zadanie *Monopoly* (rozdział 4) czy narzędzia do badania funkcji zarządzających we wczesnym dzieciństwie (rozdział 3). Pozycja ta może inspirować do podejmowania kolejnych badań w tym obszarze psychologii rozwojowej. Prezentowane wyniki badań dotyczące rodziny i interakcji z rówieśnikami mogą również stanowić implikacje dla działalności praktycznej.